

SECȚIUNEA A I-A

STATUL. ELEMENTE CONSTITUTIVE ALE STATULUI

CAPITOLUL I ELEMENTE INTRODUCTIVE

1.1. Noțiunea de stat

Cel mai adesea se afirmă, și nu fără temeii, că statul este cea mai importantă instituție, sau chiar instituție politică.

Din punct de vedere semantic, noțiunea de stat s-a format din verbul latin “statuo”, care înseamnă “a pune, a așeza, a întemeia”.

Apărut cu aproape șase milenii în urmă în Orientul antic (Egipt, Babilon, China, India), statul continuă să fie și azi instrumentul conducerii sociale, iar dezbaterile privind natura, funcțiile, mecanismul și formele sale continuă să polarizeze atenția unor cercuri largi de specialiști în domeniul politologiei, al sociologiei, al dreptului.

Curente și teorii filosofice explică de-a lungul timpului de pe poziții diverse importanța statului, rolul său în apărarea unor interese sociale de grup sau ale societății în întregul său. Ca în cazul dreptului, apariția statului este determinată de schimbările petrecute în orânduirea comunei primitive, schimbări care au făcut ca vechile forme de organizare și conducere (ginta, tribul) să nu mai fie suficiente, impunându-se o formă nouă-cea politică-statală. Odată cu apariția statului, relațiile sociale se pot dezvolta la adăpostul unei forțe speciale de constrângere pe care o deține statul și o poate utiliza împotriva celor care i se opun. Statul apare astfel ca o modalitate (o variantă) social-istorică de organizare socială prin care grupurile sociale și-au promovat interesele comune și în care și-a găsit expresia concentrată întreaga societate.

Cuvântul Stat în înțelesul pe care-l oferim azi, este de origine modernă. În limbile greacă și latină se găsesc mai multe expresii care indică o specie de agregare sau organizație politică, dar nu vom întâlni un termen generic și nici o teorie adecvată a statului. Aceasta nu înseamnă că romanii n-au avut o idee clară despre stat, multe din lucrările lor (“De Republica” și “De Legibus”, ale lui Cicero), stau dovadă în acest sens. Sintagma “Status civitas” exprima în Imperiul Roman modul de guvernare a Cetății. Romanii au acordat cuvântului “status” o semnificație politică, adăugându-i determinativul “res publica”, adică lucrul public. “Res publica” definea însă și ideea de conducere a vieții publice a statului. Așadar, “status rei publicae” însemna pentru magistrații și poporul roman “starea lucrărilor publice” sau, altfel spus, “situația conducerii vieții publice”. Romanii au folosit două noțiuni referitoare la stat, și anume, “res publica” (pentru perioada republicii) și “imperium” pentru perioada imperiului (dominatului). Pentru același tip de organizare politică a unei colectivități umane, grecii foloseau denumirea de “polis”¹.

După aceste considerații introductive, trebuie adăugat că trăsăturile moderne care definesc în prezent statul nu erau reunite în totalitate, nici în cadrul Imperiului Roman, nici în cel al puzderiei de polisuri grecești, ca, de altfel, nici în cadrul altor state existente în acea vreme. Statul antic se caracterizează înainte de toate prin confuzia între monarhul ereditar și prerogativele sale de conducere pe care le deține ca bunuri personale, prin

¹ Pentru o imagine generală a organizării și funcțiilor polisului în Grecia antică, **Gustave Glotz**, *Cetatea greacă*, Ed. Meridiane, București, 1992, p.24-40; **Pierre Carlier**, *Secolul al IV-lea grec*, Ed. Teora, București, 1998, p.183-212; **Edmond Levy**, *Grecia în secolul al V-lea*, Ed. Teora, București, 1998, p.183-222.

centralizarea excesivă a puterii, prin metode despotice de guvernare ș.a. De altfel, noțiunea de stat s-a format relativ recent (sec. al XVIII-lea), fiind folosită pentru prima dată într-un sens modern de Machiavelli în lucrarea “Principele”². În Evul Mediu, pentru stat se folosea îndeosebi termenul de regat, țară, principat sau republică, noțiuni care exprimau ideea de întindere a teritoriului statal și ideea de putere a regelui, principelui sau, după caz, a corpului politic local de a comanda și de a cere să li se dea ascultare.

Este știut că statul grec antic și, apoi, Imperiul Roman de Apus au dispărut. Statul roman a decăzut în sec. al V-lea, sub presiunea atacurilor succesive ale unor puternice populații migratoare, foarte bine organizate din punct de vedere militar. În locul puterii publice și al statului roman a apărut o puzderie de celule sociale, independente unele de altele, create pe o arie geografică largă în Europa medievală. În aceste formațiuni, conducerea vieții publice era atribuită unei cvasiautorități patriarhale.

Dispariția Imperiului Roman de apus și decăderea fostelor administrații publice instituite de acesta în provinciile imperiului nu au însemnat câtuși de puțin pierderea elementelor teoretice caracteristice noțiunii de stat și nici a unora dintre scrierile filosofice, istorice și politice referitoare la organizarea statului antic.

Păstrarea fundamentelor teoretice ale statalității în sud-estul Europei s-a datorat, în principal, formării Imperiului Roman de Răsărit și Bisericii creștine din provinciile orientale ale fostei administrații imperiale romane. Un rol important în păstrarea elementelor gândirii filosofice și politice grecești l-au avut prelații lăcașurilor creștine din Orientul Mijlociu care au salvat scrierile antichității, aici fiind mai puțin expuse năvălirilor popoarelor nomade ce au distrus Roma.

La sfârșitul secolului al XII-lea, Imperiul Bizantin intră într-un proces de progresivă destrămare, accentuată de a patra cruciadă³. Sub loviturile cruciaților catolici și subminat de contradicții interne, Imperiul Bizantin începe să se fragmenteze într-o multitudine de state mici create de popoarele balcanice (bulgari, vlahii de sud, sârbi și greci)⁴.

Reprezentant pentru fenomenul statal este apariția, în Europa centrală, a voievodatelor, cnezatelor și chiar regatelor, în organizarea cărora Biserica joacă un rol foarte important datorită forței sale de creștinare.

O nouă și puternică formațiune statală s-a format în zona mediteraneană în secolul al X-lea; aceasta îmbina elementele cunoscute deja ale centralizării și administrației statale cu elemente noi, îndeosebi cu caracter militar, precum și cu preceptele religiei islamice. Este vorba de Imperiul Otoman.

Conjugarea tuturor acestor factori a avut ca urmare menținerea ideii de statalitate în gândirea și practica politică europeană.

În sec. al XIII-XIV-lea, pe măsura întăririi autorității publice feudale, a avut loc o regroupare a formațiunilor prestatale din spațiul european în jurul unora mai puternice, rezultatul fiind reapariția formațiunilor statale care îmbinau elemente clasice ale modelului antic de organizare statală cu elemente practice ale organizării feudale, constând, de pildă, în instituția vasalității. În cadrul acestora, locul central îl deținea monarhul, a cărui suzeranitate recunoscută de vasalii săi și întărită de Biserică îi conferea o putere deosebită.

Începând cu epoca Renașterii, în Europa medievală, noțiunea de stat capătă însă un sens modern. Unul dintre promotorii înțelegerii moderne a noțiunii de stat este Jean Bodin,

² Machiavelli, *Principele*, Ed. Minerva, București, 1995, p. 4

³ Florentina Cazan, *Cruciadele*, Ed. Academiei, București, 1990, p.93-102

⁴ Șerban Papacostea, *România în secolul al XIII-lea. Între cruciadă și Imperiul Mongol*, Ed. Enciclopedică, București, 1993, p.12.

autorul celebrei lucrări “Les six livres de la République” (sec. XVI). În lucrarea menționată, gânditorul francez fundamentează conceptul de suveranitate a poporului, pe care o prezintă distinct de suveranitatea monarhului. În concepția lui Bodin, regele este o persoană care exercită prerogativele monarhice în nume propriu, dar ca rezultat al împuternicirii date de poporul suveran și potrivit unei ordini legale care obiectează în norme juridice voința lui Dumnezeu.

Deși rămâne întru totul adeptul convins al monarhiei absolute, gânditorul francez situează suveranitatea deasupra monarhului. Jean Bodin adoptă ideea unui absolutism legitim al monarhului, opus unui despotism arbitrar. Într-un astfel de regat, așa cum este transmis de Bodin în lucrarea sa, supușii trebuie să dea ascultare legilor Monarhului, iar Monarhul să dea ascultare legilor naturii.

Din opera lui Bodin se desprinde, totodată, ideea potrivit căreia puterea Monarhului se disociază de persoana care o exercită. Această disociere a fost primul pas în formarea noțiunii moderne de stat, fiind o trăsătură esențială a acestuia. Concepția că statul presupune existența a două entități aflate în relații de subordonare una față de alta (guvernați și guvernanți) o întâlnim și la alți autori din timpul Renașterii, dovadă a progresului gândirii politice. În lucrarea “Monarhia”, Dante afirmă că, în Cetate, “ al cărei scop este viețuirea în bună stare, este necesar să existe o singură conducere și aceasta nu numai într-o dreaptă ocărnuire, ci și în acea abuzivă”⁵.

Treptat, s-a accentuat diferența între toți cei învestiți cu atribuții de guvernare sau de conducere și cei obligați să se conformeze acestora. Raportul de subordonare între guvernanți și guvernați reprezintă o altă trăsătură esențială a noțiunii moderne de stat. Potrivit unei asemenea accepțiuni, guvernanții au dreptul să-și impună voința față de restul populației, dar ei acționează în numele statului și nu al lor personal, așa cum făceau monarhii în antichitate.

Autorității statale îi corespunde, corelativ, obligativitatea absolută a indivizilor de a se conforma autorității respective.

Cuvântul stat, în opinia lui Leon Duguit, desemnează fie guvernanții sau puterea politică, fie societatea însăși în care există această diferențiere între guvernanți și guvernați și în care există astfel o putere politică. S-a reproșat concepției lui Duguit faptul că reduce întreaga problematică a exercitării puterii de stat la această diferențiere între guvernanți și guvernați.

Tot în perioada medievală se formează noțiunea de teritoriu (statal) prin disocierea posesiunilor Coroanei (domeniile Coroanei) de domeniile private ale regelui. Domeniile Coroanei, adică ale statului, nu mai puteau fi înstrăinate de rege, nici măcar membrilor propriilor familii. Aceste domenii erau legate de stat ca instituție ori de monarhie ca instituție a statului și nu de Monarh.

Teritoriul capătă semnificația unui criteriu politic. În legătură cu un anumit teritoriu, statul își stabilește legăturile cu cetățenii, își structurează aparatul (mecanismul) sau își dimensionează suveranitatea. Disputele între state, care iau adesea forma războiului, au drept obiect acapararea de teritorii, de prizonieri, de bogății aflate pe acele teritorii.

După cum este de la sine înțeles, aceste noi conotații ale noțiunii de stat au rămas multă vreme la nivelul enunțurilor teoretice, nefiind transpuse în practică.

O altă concluzie ce se desprinde din conceptul introdus de Jean Bodin constă în afirmarea suveranității poporului ca principiu de bază în sistemul de guvernare. Pe acest

⁵ Dante, *Monarhia*, în **Constantin Floru, Constantin Nica, Mircea Vulcănescu, Izvoare de filosofie. Culegere de studii și texte**, Ed. Torouțiu, București, 1942, p.152.

principiu se întemeiază mai târziu conceptual modern de democrație reprezentativă, deși forme de reprezentare a nobilimii și burgheziei orășenești în anumite organisme existau și în perioada anterioară. Altfel spus, titularul puterii suverane, adică poporul, nu se poate autoguverna. De aceea, poporul încredințează exercițiul puterii sale suverane principelui sau unui grup de guvernanți pe care îi controlează și îi poate schimba oricând, dacă aceștia conduc tiranic.

Apariția statului este deci rezultatul unor prefaceri social-istorice.

Se poate conchide că statul este forma instituționalizată de organizare politică a unei colectivități umane constituite istoric și localizată geografic pe un anumit teritoriu, în care un grup de indivizi, deținând în virtutea suveranității poporului și ca expresie a voinței acestuia, ori ilegitim, prerogativele și instrumentele exercitării autorității publice, ale elaborării și aplicării normelor de conviețuire socială, exprimă și apără interesele fundamentale ale statului și ale națiunii și impune voința acestora ca voința general-obligatorie.

Această definiție este valabilă și pentru statele pe al cărui teritoriu conviețuiesc alături de națiunea majoritară și minorități naționale mai mult sau mai puțin numeroase. În această situație, statul reprezintă și apără interesele tuturor cetățenilor săi, fără deosebire de naționalitate, și le garantează, deopotrivă, drepturile și libertățile fundamentale, care, de altfel, sunt egale pentru toți⁶.

De asemenea, putem defini Statul ca fiind organizația politică care deține monopolul forței de constrângere, al elaborării și aplicării dreptului, exercitată într-o comunitate umană de pe un anumit teritoriu.

Desigur, fiecare stat suveran va acționa în cadrul definitoriu menționat, organizându-se, selectând și reprezentând anumite interese, impunând voința generală a națiunii, așa cum consideră că este mai potrivit. De fapt, în aceasta constă suveranitatea sa.

Cuvântul stat are două accepțiuni. Într-o accepțiune, prin stat este înțeleasă suma a trei elemente și anume: teritoriul, populația (națiunea) și suveranitatea (în sensul puterii organizate statal, de fapt statul în accepțiunea strict juridică).

În această accepțiune statul este sinonim cu țara, el incluzând civilizația, resursele, oamenii, teritoriul, frontierele, autoritățile etc.

În această accepțiune își găsesc fundamentarea exprimări de genul “state cu nivele de dezvoltare diferite”, statele lumii.

Într-o a doua accepțiune, o accepțiune restrânsă, prin stat se înțelege forma organizată a puterii poporului, mai exact mecanismul sau aparatul statal. Aceasta este o accepțiune strict juridică.

Pentru societatea umană statul a apărut ca soluția unică și optimă pentru dezvoltarea sa materială și spirituală și pentru conservarea valorilor umane.

Statul este un concept și o realitate. Deși, paradoxal, statul “ca unitate nu poate fi văzut, nici auzit, nici pipăit”⁷.

Statul este o construcție pe care toți, sau cei mai mulți, deseori o ignoră sau o detestă, dar pe care toți o invocă și o solicită când viața, libertatea sau averea lor sunt puse în pericol. Statul creează unora speranța, produce altora durere, nemulțumire și chiar adesea sentimentul revoltei. El este ținta răzmerițelor și insurecțiilor. Oamenii dăruiesc state pentru a le înlocui tot cu state. Statul este o mistică.

⁶ Alineatul 2 al articolului 4 din Constituția noastră precizează că „România este patria comună și indivizibilă a tuturor cetățenilor săi, fără deosebire de rasă, de naționalitate, de origine etnică, de limbă, de religie, de sex, de opinie, de apartenență politică, de avere sau de origine socială”.

⁷ Hans Kelsen, *Teoria generală a statului*, tradusă din limba germană de Jean H. Vermeulen, București, Tiparul Oltenia, 1928, p.14.

Statul, se spune deseori, exprimă ordinea din natură, o copiază, o reproduce.

Potrivit lui Hans Kelsen⁸, statul poate fi caracterizat ca: ordine de conduită a oamenilor, o ordine juridică de constrângere; putere de comandă; voință, distinctă de voința indivizilor, fiind mai mult decât suma voințelor individuale, ea situându-se deasupra lor.

Fiind un fenomen social foarte complex și având o existență milenară, extinsă la scară planetară, statul a căpătat de-a lungul timpului o diversitate de definiții. Astfel, Esmein a definit statul ca fiind personificarea juridică a unei națiuni, precum și ca subiect și suport al autorității publice. Maurice Hauriou definea, la rândul lui, statul ca fiind personificarea juridică a unei națiuni înfăptuită ca urmare a centralizării politice, economice și juridice a elementelor Națiunii și realizată în vederea creării regimului civil. Tot Hauriou spunea că statul este instituția esențială a ordinii sociale, înfăptuită ca asigurând durata mișcării de ansamblu, lentă și uniformă a societății.

În opinia unui alt constituționalist francez, Leon Duguit, statul ar fi apărut, și rămâne astfel, ca fenomen natural rezultat prin diferențierea naturală între indivizi și prin impunerea de către un grup social a forței sale asupra celeilalte părți a populației.

Dintr-o asemenea perspectivă, la originea sa, statul, în sensul cel mai general al termenului, este un fapt (social) și rămâne astfel, indiferent de forma și caracteristicile pe care le capătă în epoca modernă. Nu este însă vorba exclusiv de dominația pe care statul ar impune-o asupra populației.

În afară de dominație, statul exercită o autoritate morală și chiar religioasă (cu excepția statului contemporan)⁹, economică (autoritățile statului stabileau în antichitate regulile generale ale producției, repartiției și schimbului de produse), politică (statul asigură guvernarea societății), socială (statul este factor de echilibru social și apără ordinea socială), juridică (statul impune și apără ordinea de care beneficiază, la început chiar și inegal, întreaga comunitate) și militară.

În secolele al XVII-lea și al XVIII-lea, statul era conceput ca rezultat al unui pact sau contract social între guvernați și grupul minoritar, investit de aceștia cu prerogativele de conducere politică.

În această concepție, poporul (titularul suveranității) delegă exercițiul puterii sale suverane unor indivizi în schimbul acceptării de către aceștia a anumitor condiții. Evident, pactul poate fi desfăcut oricând de popor, dacă acesta este nemulțumit de modul în care este guvernat.

Printr-un asemenea contract social, poporul (masa neorganizată) scapă de anarhie, tulburări și conflicte sociale generate de cucerirea și exercitarea dezordonată a puterii, iar guvernării capătă în schimb prestigiul și “deliciul” puterii, în schimbul obligației de a impune și apăra ordinea socială în beneficiul egal al indivizilor întregii comunități sociale.

Unii dintre cei mai de seamă reprezentanți ai teoriei contractului social au fost, în Anglia, Thomas Hobbes și John Locke, iar în Franța, Jean-Jacques Rousseau. Spre deosebire de Hobbes și Locke, care fundamentau puterea absolută a Regelui încredințată acestuia de popor, Rousseau susținea că poporul rămâne în continuare suveran, putând să-l constrângă pe rege să-i respecte voința.

În epoca contemporană, definițiile date statului au păstrat elementele clasice ale conceptului. Astfel, autorul Constantin G. Dissescu scria că statul este o unitate alcătuită

⁸ Hans Kelsen, *Op. cit.*, p.5-8.

⁹ În unele state islamice (de pildă Iran, Arabia Saudită), statul exercită atât o autoritate politică, cât și una religioasă, constituțiile lor incluzând principii ale Coranului.

din reuniunea mai multor oameni pe un teritoriu determinat în forma guvernanților și guvernaților¹⁰. Anibal Teodorescu nota că “statul este forma superioară de societate omenească investită cu puterea exclusivă de comandă asupra colectivității de indivizi așezați pe un teritoriu determinat, ce îi aparține în propriu”¹¹. Autorul Alexianu arăta, la rândul său, că statul este o grupare de indivizi, reuniți printr-o legătură națională pe un teritoriu determinat și guvernați de o putere superioară voințelor individuale¹².

De asemenea, Hans Kelsen preciza că, în general, statul este considerat o grupare de indivizi trăind pe un anumit teritoriu bine determinat și supusă unei puteri organizate juridicește¹³. În concepția lui Burdeau, statul reprezintă o entitate juridică și, în același timp, o formă de manifestare a puterii politice.

În opinia autorului Ion Deleanu statul este, în sens restrictiv și concret, ansamblul organelor politice de guvernare și că el desemnează aparatul de direcționare a societății politice¹⁴. Autorul Muraru arată că, într-o accepțiune restrânsă, “prin stat se înțelege forma organizată a puterii poporului, mai exact mecanismul sau aparatul statal”¹⁵. Profesorul Tudor Drăganu definește statul ca o instituție “având ca suport o grupare de oameni așezată pe un spațiu delimitat, capabilă de a-și determina singură propria sa competență și organizată în vederea exercitării unor activități care pot fi grupate în funcțiile: legislativă, executivă și jurisdicțională”¹⁶.

Indiferent de formulările folosite în definirea statului de diverși autori, elementele esențiale ale definiției complete a acestuia sunt următoarele: formă de organizare politică a unei colectivități umane constituite istoric; localizarea geografică; existența unui grup conducător investit cu atribuții de guvernare și de exercitare a autorității publice în numele poporului; prerogativa grupului conducător de a stabili și a apăra ordinea statală și, în cadrul acesteia, ordinea juridică.

Din această perspectivă, statul poate să apară, pe de o parte, ca ansamblu de instituții investite prin Constituție, sau în conformitate cu aceasta, cu prerogative de putere și, pe de altă parte, ca un fenomen social sintetizând toate actele și faptele prin care se exercită puterea și care au ca rezultat organizarea și coeziunea unei colectivități umane localizate spațial și temporal.

1.2. Statul și teoria socială

Perioada în care științele sociale își “pierduseră interesul” față de stat – în general vorbind acei ani în care “Pax Americana” liberală domina la fel de mult mințile și instituțiile – a luat acum sfârșit. Revenirea interesului academic față de stat a condus inițial la câteva declarații mai curând programatice, dintre care multe formidabil de obscure. Din fericire, în prezent situația e mai bună. Având în urmă avantajul unui deceniu de explicații ale științelor sociale centrate pe stat, este ușor de demonstrat impactul acestuia. Ceea ce este mai greu, dar posibil acum, este crearea unui punct de vedere mai sistematic cu privire la rolul statului în istorie. Scopul general este de a specifica prin ce căi statul interacționează cu alte surse ale puterii; faptul că acele surse de putere au diferit de-a lungul istoriei din punctul de vedere al caracterului face necesară o tratare adecvată a statului, pentru a avea o dimensiune istorică. În particular se pune accent pe relația dintre

¹⁰ Constantin G. Dissescu, *Drept constituțional*, Ed. Socec, București, 1915, p.429

¹¹ Anibal Teodorescu, *Tratat de drept administrativ*, vol.I, București, 1929, p.22

¹² Gheorghe Alexianu, *Curs de drept constituțional*, vol.I, Casa Școalelor, București 1930, p.72

¹³ Hans Kelsen, *Teoria generală a statului*, București, 1928, p.24.

¹⁴ Ion Deleanu, *Drept constituțional și instituții politice*, vol.2, Iași, 1992, p.8

¹⁵ Ioan Muraru, *Drept constituțional și instituții politice*, Ed. Actami, București, 1995, p.89.

¹⁶ Tudor Drăganu, *Drept constituțional și instituții politice*, vol.I, Târgu Mureș, 1993, p.94.

state și capitalism, și pe modul în care aceasta afectează regimurile politice și stabilirea sistemului internațional. Dar înainte de a identifica relațiile statului cu alte surse de putere, trebuie dedicat un spațiu considerabil punctelor de vedere din teoriile sociale clasice și contemporane referitoare la stat.

Din perspectivă sociologică, statul sau, altfel spus fenomenul puterii publice reprezintă un produs al evoluției sociale a civilizațiilor.

Potrivit sociologului Emile Durckheim, statul a apărut ca rezultat al diviziunii sociale a muncii. Această idee a fost preluată în chip vulgarizator de Marx, care a conceput statul ca un fenomen istoric apărut odată cu apariția proprietății private asupra mijloacelor de producție și cu împărțirea societății în clase antagoniste. De aici și accentul pus în doctrina marxistă pe stat ca instrument al dominației unei clase sociale asupra alteia sau, așa cum aprecia Lenin, “ca și o mașină pentru menținerea dominației unei clase asupra alteia”¹⁷.

În concepția liberalistă, activitățile statului în interiorul societății sunt private în moduri mai mult sau mai puțin complicate. Un punct de vedere notabil a fost cel al lui Herbert Spencer deoarece punea pur și simplu în ecuație capitalismul cu liberalismul, mai curând decât să-l vadă pe primul ca fiind un mijloc pentru înstăpânirea ultimului. Cea mai mare speranță a lui Spencer era că statul va înceta să existe: indivizi pe deplin dezvoltati se vor uni fără niciun fel de beneficiu și în lipsa oricăror constrângeri, fapt benefic pentru fibra lor morală și în același timp folositor pentru principiul pieții¹⁸.

Gânditorii liberali erau conștienți de faptul că statele își obținuseră o mare parte a bogăției lor datorită activităților externe. Cel mai sofisticat gânditor liberal din acest punct de vedere, de atunci și până în prezent, este Immanuel Kant. “Pacea” sa “eternă” este de un remarcabil realism; el a acceptat că statul, dat fiind “societatea socială” a relațiilor internaționale europene, era un instrument de securitate necesar, dar cu toate acestea el a produs un plan de încurajare a păcii.

Diferența fundamentală dintre modul de gândire a lui Marx și cel al liberalismului clasic este legată de clasă. Marx insista că drepturile politice cetățenești care se bucurau de o poziție înaltă în societate datorită revoluționarilor din Franța nu erau suficiente prin ele însele pentru a garanta libertatea umană generalizată. Ceea ce conta mai mult decât dreptul universal de vot era inegalitatea stabilită dintre cei care dețineau mijloacele de producție și cei care, fără a deține aceste mijloace, erau forțați să muncească pentru cei dintâi. Conceptual fundamental al statului din opera lui Marx, un concept interesat de funcționarea internă, decurge din aceasta. Statul nu este la orice oră o forță neutră, reprezentând interesul general. Din contră, statul încorporează interesele clasei dominante; regulile pe care le produce în consecință servesc mai curând interesele câtorva oameni decât ale majorității acestora.

Totuși, între modul în care liberalismul și marxismul privesc statul există o asemănare fundamentală: amândouă îl privesc ca pe un fenomen secundar, și consideră forța și caracterul acestuia ca rezultat din impactul forțelor sociale asupra sa. Prin contrast, realiștii nu împărtășesc acest punct de vedere. Ei sunt filosofi ai statului în cel mai pur sens și insistă pe ideea că, în ce privește activitățile interne ale statului, asigurarea ordinii, adică prevenirea abuzurilor și a terorii, este un bun din toate punctele de vedere.

Potrivit doctrinei politice și sociologice actuale, societatea politică (statul) a căpătat trăsături caracteristice rezultate din experiența anterioară și s-a delimitat net de alte forme de organizare socială.

¹⁷ Cristian Ionescu, *Drept constituțional și instituții politice*, Ed. Juridică, București, 2004, p.47

¹⁸ John A. Hall. G. John Ikenberry, *Statul*, Ed. Du Style, București, 1998. p.29